

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

EUROPEAN EXPERIENCE OF THE JUDICIAL EXPERT ACTIVITY ORGANIZATION

Сорока С.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Шпак Ю.В.,

*магістр кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Підвищення ефективності експертно-криміналістичної діяльності залежить від стану її організації, відповідності сучасним потребам практики боротьби зі злочинністю та науково-технічних досягнень, покликаних задовольнити ці потреби. Система такої організації в її конкретному вираженні регламентується законодавством і відомчими нормативними актами певної країни. Правова регламентація судово-експертної діяльності в більшості європейських країн базується на кримінально-процесуальному законі, а відомчі нормативні положення в основному визначають порядок здійснення внутрішньо-системної діяльності. Тому звертає на себе увагу проблема організаційної структури експертно-криміналістичних підрозділів європейських країн, їх компетентності та організації діяльності.

Ключові слова: судова експертиза, судова експертна лабораторія, експертно-криміналістична служба.

Повышение эффективности экспертно-криминалистической деятельности зависит от состояния ее организации, соответствия современным потребностям практики борьбы с преступностью и научно-технических достижений, призванных удовлетворить эти потребности. Система такой организации в ее конкретном выражении регламентируется законодательством и ведомственными нормативными актами определенной страны. Правовая регламентация судебно-экспертной деятельности в большинстве европейских стран базируется на уголовно-процессуальном законе, а ведомственные нормативные положения в основном определяют порядок осуществления внутренне-системной деятельности. Поэтому обращает на себя внимание проблема организационной структуры экспертно-криминалистических подразделений европейских стран, их компетентности и организации деятельности.

Ключевые слова: судебная экспертиза, судебная экспертная лаборатория, экспертно-криминалистическая служба.

The increase in the efficiency of forensic criminal activity depends on the state of its organization, its compliance with the current needs of the practice of combating crime and scientific and technological achievements, designed to meet these needs. The system of such an organization in its concrete terms is regulated by legislation and departmental normative acts of a particular country. The legal regulation of forensic expert activity in most European countries is based on the criminal-procedural law, and departmental normative regulations largely determine the procedure for the implementation of intra-system activities. Therefore, the problem of the organizational structure of the expert-forensic divisions of European countries, their competence and organization of activity have to be researched.

Key words: forensic examination, judicial expert laboratory, expert forensic service.

Постановка проблеми. Суспільна потреба в результативному розслідуванні злочинів потребує підвищення ефективності судово-експертної діяльності шляхом поліпшення судово-експертного забезпечення досудового розслідування та судового розгляду, удосконалення правового регулювання судово-експертної діяльності, розширення кола вирішуваних експертних завдань, розроблення експертних методик відповідно до міжнародних стандартів, ефективного проведення судової експертизи під час надання міжнародної правової допомоги, залучення кращого європейського та світового досвіду. Успішність вирішення поставлених завдань значною мірою залежить від здійснення належного європейського співробітництва судово-експертних установ і безпосередньо Експертної служби МВС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальним засадам судово-експертної діяльності присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених: Т.В. Аверьянкової, І.А. Алієва, В.Д. Арсеньєва, С.Ф. Бичкової, М.Є. Бондар, А.І. Вінберга, Ф.Е. Давудова, Ф.М. Джавадова, Н.І. Клименко, В.В. Ковальової, Ю.Г. Корухова, В.К. Лисиченка, Н.Т. Малаховської, О.М. Моїсеєва, Е.Б. Сімакової-Єфремян, М.Я. Сегая, І.В. Пирого, О.Р. Россинської, І.Я. Фрідмана, О.Р. Шляхова, М.Г. Щербаковського.

Формулювання мети та завдань дослідження. Мета статті – дослідити європейський досвід організації судово-експертної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Під організацією розуміються наявні форми об'єднання експертів, система судово-експертних установ і усталений порядок роботи в цих судово-експертних установах.

Розкриваючи організаційні проблеми діяльності судово-експертних установ європейських країн, слід зазначити, що з метою об'єднання їх зусиль у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю, а також з метою підвищення якості розкриття і розслідування злочинів необхідна наявність у європейських правоохоронних органах схожих організаційних принципів і оперативної практики.

А.В. Биков зазначає, що будь-яка модель правоохоронної системи держави виникає і розвивається під впливом великої кількості факторів у конкретних історичних умовах окремо взятої країни, значить, незважаючи на загальні закономірності і принципи організації та функціонування, суто індивідуальна і має як переваги, так і недоліки [1, с. 51].

Наприклад, у Німеччині (Bundesland) є своя незалежна судово-експертна лабораторія (частина *das Landeskriminalamt*); федеральні поліцейські формування (*das Bundeskriminalamt*) мають власні відділи судових досліджень для проведення спеціальних експертиз і досліджень, а також власні бази даних криміналістично значимої інформації. У Франції існують декілька регіональних судово-експертних лабораторій на чолі з центральною лабораторією в м. Ліоні. У порівняно невеликих країнах, таких як Нідерланди (приблизно 16 млн жителів), є тільки одна судово-експертна лабораторія.

В європейських країнах були відомі дві основні організаційні форми судової експертизи. Визначальним моментом для першої з них стала орієнтація на спеціальні, зокрема експертні установи, для другої – на конкретних фахівців, включених в списки судових експертів. Остання організаційно-процесуальна форма судової експертизи в

середині минулого століття була відома в соціалістичних європейських країнах як інститут присяжних експертів. Сутність інституту присяжних експертів полягала в тому, що проведення експертиз доручалося фахівцям, що прийняли присягу [2, с. 11].

У країнах ЄС також присутні дві основні організаційні форми судової експертизи. Перша – орієнтація на спеціальні (зокрема, експертні) установи, друга – орієнтація на конкретних фахівців, включених в списки судових експертів або які отримали ліцензію на право проведення судової експертизи.

Разом з тим залишаються окремі проблемні і негативні сторони вирішення організаційно-процесуальних питань судової експертизи за допомогою створення спеціалізованих судово-експертних установ, серед яких – посилення адміністрування в сфері судово-експертної діяльності, питання відомчої приналежності цих установ і характер їх централізації і децентралізації. Під централізацією розуміється об'єднання всіх експертних установ в єдиний інститут судових експертиз під єдиним керівництвом в одному з відомств, а під децентралізацією – розосередження їх по відповідних відомствах.

На практиці в більшості європейських країн експертно-криміналістична служба разом з іншими поліцейськими організаціями перебуває під юрисдикцією Міністерства внутрішніх справ. У цілому ця структура не викликає сумніву з точки зору дотримання законності і виправдана з точки зору ефективності застосування криміналістичних засобів і методів розкриття і розслідування злочинів.

Як приклад можна розглянути організаційну структуру експертно-криміналістичної служби Великобританії (The Forensic Service – FSS) – виконавчої установи МВС Великобританії, яка є важливою ланкою в роботі британської поліції з розкриття, розслідування та попередження злочинів [3, с. 58]. Основними завданнями FSS є надання професійної допомоги в процесі розкриття і розслідування злочинів. Однак законодавством Великобританії передбачена можливість залучення до роботи фахівців приватних криміналістичних лабораторій, як правило, що надають свої послуги у деяких спеціфічних видах експертиз, таких як криміналістичне дослідження документів. Слід зазначити, що співробітники експертно-криміналістичної служби Великобританії беруть участь в оперативно-розшукових і слідчих заходах, проводять експертизи і дослідження для 43 регіональних поліцейських підрозділів Англії і Уельсу, а також для Королівської прокуратури, митної та акцизної служби та низки інших правоохоронних органів. FSS надає послуги приватним компаніям як усередині країни, так і за кордоном; активно взаємодіє з правоохоронними органами більш ніж 35 країн [4].

У деяких країнах експертно-криміналістична служба є частиною Міністерства юстиції (наприклад, у Португалії та Нідерландах) або Міністерства оборони, входячи до складу збройних поліцейських формувань (наприклад, у Франції). У Франції історично склалося так, що два окремі поліцейські формування залучені в судово-експертну діяльність: Національна жандармерія і Національна поліція. В обов'язки Національної поліції входить забезпечення громадського порядку в містах з населенням понад 20 тис. осіб, водночас Національна жандармерія відповідає за громадський порядок на решті території країни. Обидва поліцейські формування мають право розслідувати злочини.

У деяких країнах (наприклад, у Словаччині та Туреччині) судові лабораторії, що займаються біомедичними дослідженнями, входять до складу університетів.

Таким чином, у більшості європейських країн судово-експертна служба є різновидом державної служби та організаційно підпорядкована державним правоохоронним відомствам (МВС, Мін'юст, Міноборони).

У країнах романо-германського права (наприклад, у Нідерландах) більшість експертів проводять експертизи і дослідження за зверненням поліції, а не суду. І в повсякденній практиці все це не впливає на судову оцінку висновків експертів. У країнах англо-саксонського права (наприклад, у Великобританії) експерт зазвичай запрошується однією зі сторін процесу для проведення експертиз або досліджень і розглядається, відповідно, як експерт з боку обвинувачення або захисту. У Великобританії співробітники експертно-криміналістичної служби можуть бути запрошені поліцією для проведення експертиз і досліджень.

На відміну від країн континентальної Європи, де поліцейська система склалася на централізованій основі, у Великобританії поліцейський апарат розвивався в тісному взаємозв'язку і під безпосереднім керівництвом місцевих органів самоврядування, але за збереження інструментів контролю за кінцевим результатом діяльності поліції з боку Міністерства внутрішніх справ Об'єднаного Королівства.

Рада Європи велику увагу приділяє організації діяльності експертів, а також належності їх до певного відомства, оскільки саме від останнього залежить, чи буде це експерт з боку захисту або з боку обвинувачення.

У більшості європейських країн судові експерти одночасно є і офіцерами поліції. Однак діяльність поліцейських судових експертів зазнає обмежень. У разі якщо експерт безпосередньо брав участь у процесі розслідування злочинів у складі слідчо-оперативної групи, передбачається, що судова робота, виконувана ним з метою конкретного розслідування, може торкнутися об'єктивності досліджень. Саме з цих причин у Німеччині прийнято закон, який передбачає, що поліцейському, який брав участь у кримінальному розслідуванні, а згодом виступав як судовий експерт, можна висловити недовіру [5]. Це також поширюється на судових експертів Федерального відомства з кримінальних справ (БКА), якщо вони були залучені в процес кримінального розслідування. У тому разі, якщо експерт належить до служби, яка повністю відокремлена від підрозділів кримінального розслідування (наприклад, до технічних підрозділів поліції), то він не є суб'єктом цього спеціального регулювання і має право проводити експертизи і дослідження [6, с. 135–144].

У деяких країнах офіцери поліції можуть бути судовими експертами, виконуючи тільки певні види експертиз та досліджень. Наприклад, на Мальті поліцейські судові експерти проводять експертизи і дослідження фотодокументів, з дактилоскопії і балістики. Однак експерти поліції обмежені в дачі висновків щодо слідів, залишених на місці злочину. Верховний суд країни обмежив можливість поліцейських працювати як експерти, оскільки деякі об'єднання представників захисту в кримінальному процесі беруть під сумнів об'єктивність експерта з поліцейської лабораторії.

У Франції поліцейським дозволено проведення експертиз і досліджень тільки в певних сферах діяльності (таких як дактилоскопічна та автотехнічна експертизи).

В інших країнах поліцейські офіцери можуть працювати як судові експерти, якщо вони отримали відповідне призначення (наприклад, в Австрії, Словаччині і Португалії). Однак, працюючи судовими експертами, вони більше не виконують функцій оперативних поліцейських. Навчання поліцейських і отримання ними сертифікатів відповідності стають все більш важливими в оцінці того, чи мають вони професійні знання в галузі судової експертизи і криміналістики. У більшості європейських країн питання про можливість претендентів бути судовими експертами відноситься до компетенції суду.

Отже, у країнах ЄС відомі дві основні організаційні форми судової експертизи. Визначальним моментом для першої з них є орієнтація на спеціальні (зокрема, експертні) установи, для другої – орієнтація на конкретних фахівців, включених у списки судових експертів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Быков А.В. Теоретические и прикладные проблемы функционирования национальных полицейских систем: дис.... докт. юрид. наук. М., 2008. С. 51.
2. Волынский А.Ф. Институт присяжных экспертов и современные тенденции развития организационных форм судебной экспертизы в социалистических странах. Вопросы судебной экспертизы (материалы конференции аспирантов и соискателей ЦНИИСЭ, март 1969 г.). М.: ЦНИИСЭ, 1969. С. 11.
3. Kopp I. Professor and Director, SKL. Organization and History of the member laboratories, 14th Meeting Linkoping 2002. The European Network of Forensic Science Institutes, 2002. P. 58.
4. Информационно-справочные материалы об экспертно-криминалистической службе Министерства внутренних дел Великобритании предоставлены советником Посольства Российской Федерации в Великобритании Б. Рудным в 2002 г. М. 157 с.
5. Article 74 of the German Code of Criminal Procedure. URL: <http://www.lexadin.ne/wlg/legis/nofr/eur/lxwedui.htm>.
6. Liavander Westea Concentration or Dispersion of Forensic Expertise. Harmonisation in Forensic Expertise. An inquiry into the desirability and opportunities for international standards, Thela Thesis, the Netherlands, 2000. P. 135–144.

УДК 343.9

ЗАСТОСУВАННЯ АЕРОФОТОЗЙОМКИ В ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ В РАЗІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ РОБІТ ІЗ ПІДВИЩЕНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ

APPLICATION OF THE AEROPHOTOGRAPHY IN THE REVIEW OF THE PLACE OF THE EVENT AFTER CONSIDERATION OF VIOLATIONS OF THE SAFETY RULES WHEN PERFORMANCE OF WORKS WITH INCREASED DAMAGES

Спасенко К.О.,

*кандидат юридичних наук,**асистент кафедри криміналістики**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті розкрито особливості використання аерофотозйомки в огляді місця події у разі розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Акцентовано увагу на необхідності безвідкладного проведення огляду місця події, що продиктовано наявними особливостями паралельного розслідування порушень правил безпеки у порядку відомчої перевірки.

Ключові слова: огляд місця події, порушення правил безпеки, виконання робіт з підвищеною небезпекою, аерофотозйомка.

В статье раскрыты особенности использования аэрофотосъемки при осмотре места происшествия при расследовании нарушений правил безопасности во время выполнения работ с повышенной опасностью. Акцентируется внимание на необходимости безотлагательного проведения осмотра места происшествия, что продиктовано существующими особенностями параллельного расследования нарушений правил безопасности в порядке ведомственной проверки.

Ключевые слова: осмотр места происшествия, нарушение правил безопасности, выполнение работ с повышенной опасностью, аэрофотосъемка.

The article describes the features of using aerial photography during the inspection of the location of the event in violation of safety rules during work with increased danger. The emphasis is placed on the urgent need to conduct an overview of the place of the event, which is dictated by the existing features of a parallel investigation of violations in the order of departmental verification.

Key words: review of the place of the event, violations of safety rules, execution of work with increased danger, aerial photography.

Постановка проблеми. Огляд місця події у разі розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою є основною слідчою (розшуковою) дією. Перед слідчим постає проблема можливості реалізації повноважень, наданих йому законом, в умовах, що відрізняються від звичайної обстановки у його житті, а тому необхідність формування рекомендацій щодо застосування новітніх засобів криміналістичної техніки є актуальним та важливим в умовах постійного збільшення кількості випадків порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Враховуючи необхідність безвідкладного проведення огляду місця події цього виду злочину, слідчому варто використовувати різноманітні новітні технології, одним із напрямів застосування яких є використання безпілотних літальних апаратів (далі – БПЛА).

Стан опрацювання. Особливості розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою у своїх дослідженнях вивчали Л.Г. Бордюгов, М.О. Григор'єва, Г.С. Крайник, О.В. Таран та ін. Проте використання новітніх засобів у розслідуванні цієї

категорії злочинів досі залишається поза увагою дослідників, що й зумовило необхідність наукового аналізу цієї проблематики.

Метою статті є аналіз застосування аерофотозйомки в огляді місця події під час розслідування порушень правил безпеки у разі виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Виклад основного матеріалу. Якість та повнота зібрання інформації під час огляду місця події, а також його вчасність є безпосередньою умовою успішності досягнення цілей, що стоять перед досудовим розслідуванням у цілому. Однак здебільшого слідчі, нехтуючи зазначеними вимогами, невчасно (а саме через значний проміжок часу) проводять огляд місця події або взагалі додають інформацію, яка була отримана від працівників Державної служби України з питань праці, що проводили розслідування. При цьому слід зазначити, що проведення огляду працівниками Державної служби України з питань праці має як негативні, так і позитивні сторони. Допомога слідчому у проведенні огляду місця події фахівцями, безумовно, дає можливість більш детально відновити картину злочину, але проведення непроцесу-